

Komet kommenterar 2020:03, publicerad 2020-03-03

Riktlinjer kan vara ett stöd för att adressera teknikutvecklingens utmaningar. De riktlinjer för ansvarsfull forskning och innovation som här kommenteras kan stimulera en etisk diskussion, till exempel om vad forskare och innovatörer bör tänka på för att "göra det rätta".

Kommenterad rapport

Wilford, S., M. Fisk, et al. (2016). *Guidelines for Responsible Research and Innovation Centre for Computing and Social Responsibility*, De Montfort University, Leicester.

Komets kommentarer

- Komet menar att teknikutvecklingens utmaningar måste adresseras öppet och aktivt. Riktlinjer inom etik kan utgöra stöd för en sådan diskussion.
- De riktlinjer som kommenteras togs fram under EU:s ramprogram *Horisont 2020*. Även om detta ramprogram snart kommer att ersättas av ett nytt, *Horisont Europa*, så kan redan vunna erfarenheter och kunskap vara till nytta i det svenska systemet för forskning och innovation.
- Författarna menar att riktlinjerna kan fungera som ett praktiskt stöd dels för de som själva bedriver forskning och innovation, dels för dem som på olika sätt använder resultaten. Komet menar dock att riktlinjerna inte ger så tydliga praktisk och handfast hjälp, utan snarare har ett värde som tankeväckande underlag. Riktlinjerna innehåller en rad frågeställningar att beakta, men inte någon tydlig vägledning i hur man ska komma fram till ett ställningstagande. Det är viktigt att vara medveten om att de kommenterade riktlinjerna inte kan ersätta en etisk analys.
- Det finns en stor mängd internationella regler och riktlinjer för etik. Skiljelinjen mellan vad som ses som en regel, respektive riktlinje är inte alltid så tydlig. En omfattande sammanställning av regler och riktlinjer för etik inom forskningsområdet finns tillgänglig via CODEX, som är ett samarbete mellan Vetenskapsrådet och Uppsala universitet³.

Faktaruta – definition

I de kommenterade riktlinjerna definieras ansvarsfull forskning och innovation som ett sätt att tänka och agera som leder till etisk forskning och utveckling. Författarna ser ansvarsfull forskning och innovation som ett sätt att ta tillvara såväl sociala som kommersiella nyttor. I deras definition ingår även att skador på social och fysisk miljön minimeras.

Definitionen i de kommenterade riktlinjerna bygger på ett tidigare synsätt som menade att ansvarsfull forskning och innovation innebär att värna framtiden genom att förvalta dagens innovation¹.

Komet har också tagit fram definitioner för några centrala begrepp. Ansvarsfull definieras som "att ta ansvar för människa, samhälle och miljö utifrån ett etiskt förhållningssätt i syfte att driva utvecklingen mot en hållbar framtid".²

Sammanfattning av originalrapporten

Det EU-finansierade projektet *Governance for Responsible Innovation*⁴ har utarbetat riktlinjer för ansvarsfull forskning och innovation.

Författarna tänker sig att riktlinjerna kan användas som ett stöd för att beställa, bedriva eller använda forskning för att stödja innovation. Såväl individer som organisationer och företag ska kunna använda dem. Syftet är i korthet ge stöd att beakta etiska synpunkter och förstå kopplingen till det omgivande samhället.

I de kommenterade riktlinjerna ses följande som centralt:

- *Förutseende*: arbeta med möjligheter, risker och miljö
- *Inkludering*: involvera fler och utmana invanda synsätt
- *Reflektion*: ställa frågor om normer och värderingar
- *Lyhörddhet*: förändra utifrån erfarenhet och kunskap

Riktlinjerna tar upp sju aspekter att beakta: etik ("göra det rätta", se faktaruta), god och reflekterande förvaltning, kreativt lärande, engagemang, jämställdhet, se till att resultat kommer andra till godo samt att ta hand om planeten. För varje aspekt innehåller riktlinjerna en analys av påverkan på olika intressenter såsom individer, myndigheter och näringsliv. Dessutom ger riktlinjerna ett konkret exempel på reserang kring var och en av aspekterna. Ett exempel beskriver hur design av digitala sociala nätverk kan användas för att bryta ensamhet. Ett annat exempel visar hur mätning av energianvändning i hemmet både kan ge kunskap som leder till miljövinster och risker för den personliga integriteten.

Ansvarsfull innovation i 200 EU-projekt

Det projekt som utarbetade riktlinjerna var fokuserat på etik, ansvar och innovation. Bland annat enades man om ett gemensamt språk och definierade en rad begrepp. Innovation definierades som "nya processer eller resultat (i ekonomiska eller sociala sammanhang) som har sitt ursprung i tankar, aktivitet eller sätt att använda eller tillhandahålla produkter, material eller tjänster". Inom projektet kartlades också genom hur ansvarsfull innovation behandlades i 200 EU-finansierade projekt.

1. Stilgoe J, Owen R and Macnaghten P (2013) 'Developing a Framework for Responsible Innovation', Research Policy 42 pp 1568-1580
2. Komet, mål och leveranskategorier. Komet informerar, publicerad 2019-08-22
3. Länk 2: <http://www.codex.vr.se/index.shtml>
4. <http://www.great-project.eu/>

Faktaruta – att "göra det rätta", enligt de kommenterade riktlinjerna:

- underlätta "att göra gott" och bidra till social rättvisa
- ha nödvändiga färdigheter och kunskaper
- rapportera resultat på ett ärligt sätt
- ta hänsyn till etnisk och kulturell mångfald för individer och grupper
- minimera negativa effekter på individers välbefinnande och integritet
- ta hänsyn till potentiell miljöpåverkan
- försöka åtgärda obalans mellan könen och uteslutning på grund av funktionshinder eller brist på digital läskunnighet
- försöka involvera olika individer och intressegrupper
- om möjligt göra resultat tillgängliga

Om Komet Kommenterar

Komet kommenterar aktuella internationella rapporter som rör regelverk, teknikutveckling och innovation. Syftet är att ge ett svenskt perspektiv, sätta information i ett sammanhang och göra underlaget lätt tillgängligt.